

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SABIR DEĞERİ İLE İLGİLİ ALGILARININ RESİM YOLUYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Davut OKÇU

Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, davut.okcu@batman.edu.tr

Ubeydullah PİLATİN

Batman Bilim Sanat Merkezi, pilatin21@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received:

01.05.2018

Kabul Tarihi/Accepted:

04.06.2018

e-Yayım/e-Printed:

27.06.2018

ÖZ

İnsanların hayatını etkileyen en önemli değerlerden biri olan ve insan davranış ve tutumlarını yönlendiren sabır; üzücü ve sıkıntılı durumlarda dayanma, hayattaki güçlük ve problemlerle baş edebilme ve hayatı sürdürebilme yeteneğidir. Bu değer İslam dininde, Anadolu kültür ve *geleneğinde ve Milli Eğitim Programlarında yer edinmiştir. Değerlerin edinilme düzeyini ölçmek amacıyla yapılan bu araştırmada; öğrencilerin sabır değerini, resimlerle ifade etmesi istenmiştir. Resimlerin betimlenmesi ve analizi sonucunda ortaya 21 kategori çıkmıştır. Bu kategoriler incelendiğinde görülmüştür ki, öğrencilerin sabır algısını etkileyen en önemli faktörler; gerçek yaşam olayları, okul ortamı, kişiler arası ilişkiler, duyguların kontrolü ve dini olgulardır. Ortaya çıkan bu duruma göre öğrencilere sabır değerinin kazandırılmasında gerçek yaşam olaylarının, günlük hayatta karşılaşılan durumların, duyguların kontrolü ve kişiler arası ilişkilerin, dini olgular ve okul ortamının öğrencilerin değer algısını anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Değerler, eğitim, sabır, resim.

EVALUATION OF PERCEPTION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS ABOUT VALUE OF PATIENCE

ABSTRACT

Patience which effect of people's life and guidance attitude and behaviour of people is endurance against to sad and tedious situations, cope with problems and difficulty and ability of maintenance of life. This value takes place in religion of islam, in anatolian cultur and tradition and in system of national education. In researc conducted students explained value of patience by drawing pictures. As a result of this study students drawings analysed and was described in 21 categories. When we look to categories it is obvious that some factors like real life events, school environmet, situations of daily life, interpersonal relations and religious events effect perception of students about value of patience. According to this result for teaching value of patience some factors like real life events, school environment, situations of daily life, interpersonal relations and religious events effect perception of students about value of patience are important and effect perception of patience value.

Keywords: Values, education, patience, picture.

1. Giriş

Bir düşünce, nesne, konu veya duygunun kapsamı ve anlamını ifade eden kelimelere genel anlamda ‘kavram’ denildiğini ve kavramların din, sosyoloji, değer vb. her alanda kullanıldığı bilinmektedir. İnsanlar eğitim yoluyla değerleri ifade eden kavramları bir süreç içerisinde öğrenmektedir. Bu önemli kavramlardan olan ‘değer’ kavramı sözlükte, bir nesneyi işe yarar, aranır, arzulanır, sevilir kılan şey anlamına gelmektedir.¹ Bu kavramla ilgili birçok tanım yapılmasına karşın genel olarak davranışların temelinde yatan ve davranışlara yön veren standartlar olarak tanımlanabilir.²

Her toplumun benimsediği ve çocuklarına kazandırmak istediği kendisine has değerleri bulunmaktadır. Bu değerlerden adalet, sevgi, saygı, hoşgörü, iyilik, yardımlaşma, cömertlik, sabır vb. evrensel düzeyde kabul görmüştür. Bu çalışmada sabır değeri üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Alan yazınına bakıldığında sabır düzeylerinin belirlenmesi konusunda dünyada psikoloji alanında Mehrabian (1999)³ ve Dudley (2003)⁴ kapsamlı çalışmalarına rastlamaktayız. Ülkemizde ise sabır değeri konusunda kayda değer çalışmaların başında Tarhan ve Sayar’ın eserleri yer almaktadır. Ayrıca Mevrure Doğan ve Ayşe Eliüşük ile Coşkun Arslan (2016)⁵ birlikte hazırladıkları bilimsel makaleleri de değerler eğitimi alanında literatüre katkı sağlamıştır.

2. Sabır Değeri

İnsanlar hayatlarının her anında ve alanında canlarını sıkan, sinir sistemlerini alt üst eden, tahammül sınırlarını zorlayan durumlarla karşı karşıya gelir. Bu durumlarda fitratlarının gereği olarak gayri ihtiyari bir şekilde sert tepkiler verirler. Ruh dünyamızı sarsan bu olumsuz duygularla baş etmede ve insan davranışlarının temelinde sabır önemli bir yere sahiptir. Çünkü sabır, bireyleri olumsuz duygulardan kurtaran ve yaşam kalitesini artıran insani bir değerdir. Başka bir ifadeyle sabır; acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi ve dayanıklılık olarak izah edilmektedir.⁶ İnsanın sosyal hayatta karşılaştığı güçlükler ve sıkıntılara göğüs germesinin adı sabırdır. İnsanda iman gerçekleştikten sonra iman gerektirdiği şekilde yaşayabilmek için sabır şarttır. Bu açıdan sabır, ciddiyet ve erdeme ulaşmada en önemli hasletlerin başında yer almaktadır.⁷ Sabır, kişiye ciddiyet ve saygınlık katmasının yanında olgunluk kazandırır. Sabırlı insanlarda daha az stres, düşük depresyon, daha az sağlık problemleri ve artan yaşam doyumu görülmüştür.

Türkçedeki sabır kelimesi, Arapçadaki (şabr) kelimesinden gelmekte ve Kur’an-ı Kerim’de yaklaşık 84 kez geçmektedir. Ayetlerin birçoğunda da sabırlı olanların ebedi âlemde çeşitli mükâfatlara ulaşacakları konusunda müjdelenmektedirler. Diğer ayetlerde ise sabredenlerin başarılı olacakları ve zafere ulaşacakları haber verilmektedir.

Sabır teslimiyet değildir. Mümin, bu sınavı başarıyla vermek ve Hz. Peygamber’in ifadesiyle, eğilse bile yıkılmamak zorundadır. İslam Peygamberi, iman eden kimse ile inkârcının mukayesesini yaptığı bir hadislerinde,

“Bela karşısında mümini, rüzgârda eğilse bile yıkılıp kırılmayan yeşil ekine, kâfiri ise sert bir rüzgâr karşısında kırılan ya da kökünden devrilen bir ağaca” benzetmiştir.⁸

Sabır düşmanla yarış halidir, adaletten hakkaniyetten asla taviz vermeden zafere ulaşma yoludur. Hiçbir şey yapmamak sabır değil, zoraki tahammül göstermektir. Bir insan zalimin karşısında hakkı haykırmaz, onun zulmüne eliyle, diliyle veya hiç olmasa kalbiyle karşı koyarak o şeye taraf olmadığını göstermez ise bu tavır sabırla bağdaşmaz. Sabırla zilleti, gafleti ve tembelliği bir birine karıştırmamak gerekir. Zulme rıza zulümdür, şerre rıza şerdir. İyiliği emretmek kötülükten sakındırmak her müminin kurtuluş ve saadet vesilesi ve asli görevidir.

Sabır konusunda insanlığın rol modeli İsrailoğullarına gönderilen Eyyüb (as)’tür. Bütün çabasına rağmen kendisine yedi kişi iman etti. Yüz kırk sene yaşadı. Sabrı ile insanlık tarihinde rol model olarak anılan Hz. Eyyüb, Kur’an-ı Kerim’de sabrın timsali olarak zikredilmiştir.

¹ Demir- Acar, Ö.-M., *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi yayınları, Ankara 2002, s.75.

² Kuş, D. *İlköğretim Programlarının, Örtük Programın ve Okul Dışı Etmelerin Değerleri Kazandırmada Etkililiğinin 8. Sınıf İlköğretim Öğrencilerinin ve Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2000:50.

³ Mehrabian, A., *Manual for the Revised Achieving Tendency (MACH) and Disciplined Goal Orientation (CGO) Scales*. Monterey, California: Alta Mesa 1999.

⁴ Dudley, K. C. (2003), *Empirical development of a scale of patience*, Dissertation Abstracts International, 54 (8), 4332.

⁵ Eliüşük-Arslan, Ayşe-Coşkun, *Sabır Ölçeğinin Türkçe’ye Uyarlanması: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışmaları*, Değerler Eğitim Dergisi, c. 14, No. 31, 67-86, Haziran 2016.

⁶ TDK Sözlüğü, Sabır maddesi.

⁷ Kılıç, Recep, *Ahlâkım Dini Temeli*, TDV Yayınları, Ankara 1996. s.72.

⁸ Buhari, Tevhid, 31.

Hız. Eyyüb, mal, servet sahibiydi ve yaşadığı zamanın övünç vesilesi olan oğulları vardı. Sürü sürü hayvanları, bağları ve bahçeleri bulunuyordu. Şam civarında Beseniyye mevkiindeki çiftliklerinde binlerce insan çalışırdı. Servetinin çokluğu onu Allah yolundan alıkoymadı. Eyyüb, Şam civarında yaşayan insanlara peygamber olarak gönderildi. Onları Allah (cc)'a imana ve ibadet etmeye çağırdı. Bu uğurda pek çok zahmet çekti. Sonra malı, evladı ve bedeni ile imtihan edildi. Hız. Eyyüb çok büyük sıkıntılara göğüs gerdi. Sabrı, kullukta kusur etmeyip şikâyetle bulunmayışı ve başka güzel vasıfları ile ibadet ehline ve akıl sahiplerine örnek oldu.

Allah, Hız. Eyyüb'ün mallarını çeşitli vesilelerle elinden alarak sınava tabi tuttu. Koyunları sel, ekinleri ise rüzgâr ile telef oldu. Şeytan çoban suretinde ağlayarak Hız. Eyyüb'ün yanına geldi. O sırada insanlara vaaz nasihatle bulunan Eyyüb'e mallarının ve servetinin telef olduğunu söyledi. Hız. Eyyüb bu haber karşısında hiç şikâyetle bulunmayarak Allah'a hamd ve şükürde bulundu ve “üzülme! O malı mülkü bana Rabbim vermişti. Şimdi de aldı. Şüphesiz her şeyin gerçek sahibi O'dur.” dedi. Bu sözleri ve hareketi karşısında şeytan perişan olup geri gitti.

Sonra Allah (cc), Hız. Eyyüb hocaları ile ders okuyan çocuklarının da zelzeleyle ruhlarını aldı. Bu defa hoca şekline giren şeytan feryat ve figan ederek Eyyüb (as)'ün yanına geldi; “Ey Eyyüb! Allah-ü Teala evini zelzele ile yıktı. Çocukların öldü. Her biri parça parça oldular” dedi. Çocuklarına olan şefkatinden dolayı gözlerinden yaşlar akan Eyyüb (as) sabır ve tevekkül ederek Allah-ü Teala'ya teslimiyetini bildirdi. Şeytana da:

“Ey melun! Sen İblissin. Beni Rabbime isyana teşvik etmek istiyorsun. Şunu bil ki, evladım bir emanet idi. Rabbime niçin incineyim. Rabbime hamd ederim” buyurdu.

Bundan sonra Allah-ü Teala, Eyyüb (as)'ün vücuduna hastalık verdi. Hız. Eyyüb'ün hastalığı gün geçtikçe şiddetlendi. Akrabaları, komşuları ve başkaları yanına uğramaz oldu. Yalnız hanımı Rahime Hatun onu terk etmedi. O'na hizmetine devam edip, ihtiyaç için neyi varsa sarf etti. Hız. Eyyüb bu halinde de şikâyet ve feryatta bulunmayıp, hamd etti ve sabır gösterdi. Bu defa şeytan, Eyyüb (as)'ün bulunduğu şehir halkına vesvese vererek; *“Onun hastalığı size geçer, onu şehrinizden çıkarın”* dedi. Şehir halkı Eyyüb (as) ve hanımı Rahime'yi şehirden dışarı çıkardılar. Rahime Hatun şehrin dışında bir yerde Hız. Eyyüb'e hizmete devam etti. Hız. Eyyüb, yedi yıl süreyle dert ve bela çekmeye devam etti. Halinden hiç şikâyet etmedi. Şeytan, bu defa insan suretinde Rahime Hatunun karşısına çıkıp onu Eyyüb (as)'ün hizmetinden alıkoymaya çalıştı. Ona;

“Kendine yazık ediyorsun. Hastalığı sana geçer” dedi. Rahime Hatun ise, şeytana;

“Onun üzerimdeki hakkı çoktur, ödeyemem. Nimet ve rahat vaktinde onunla yaşadım. Bu hastalık hâlinde onu bırakmam” dedi.

Dönüşte, onları Hız. Eyyüb'e anlattı. Eyyüb (as) da onun iblis yani şeytan olduğunu ve onun vesvesesinden sakınmasını söyledi. Şeytan daha sonra da Rahime Hatunun karşısına çıkarak, vesvese vermeye çalıştıysa da aldrış etmedi.

Hız. Eyyüb'ün hastalığı gittikçe şiddetlendi. Onun bu hali beden, kalp ve lisanıyla yaptığı kulluk ve peygamberlik vazifelerini iyice zorlaştırdı. O zaman Allah'a dua ve niyazda bulundu:

“Bana gerçekten hastalık isabet etti. Sen merhamet edenlerin en merhametlisisin” dedi. Yüce Allah onun dua ve niyazını kabul etti. Bir gün Rahime Hatun yiyecek aramaya çıkmıştı. İkinci vakti Allah-ü Teala'nın lütuf ve müjdesi ulaştı. Cebrail (as) gelerek Allah'tan; *“Ey Eyyüb! Bela verdim sabrettin. Şimdi ben sıhhat ve nimet vereceğim”* haberini getirdi. Allah; *“(Ey Eyyüb!) Ayağını yere vur. Çıkan sudan gusül eyle ve soğuşundan iç”* buyurdu. Bu ilahi emir üzerine Eyyüb (as) ayağını yere vurdu. Biri sıcak, biri soğuk, iki pınar fışkırdı. Sıcak sudan gusül edince bedenindeki soğuk sudan içince içindeki hastalıklardan kurtuldu ve sıhate kavuştu. Kuvveti geri geldi. Taze bir genç oldu. Elinden alınmış olan mallarını Allah-ü Teala geri iade etti. Çok sayıda evlat ihsan etti veya bir rivayette ölmüş olan oğullarını diriltti. Yüz çeviren dostları kendisine muhabbetle yöneldiler.

Eyyüb (as) hastalığı afiyet haline dönüşünce, o gece seher vaktinde bir âh eyledi. Sebebini sorduklarında;

“Her gece seher vaktinde ‘Ey bizim hastamız nasılsın’ diye ses duyardım. Şimdi o vakit geldi; ‘Ey sıhhatli kulumuz nasılsın?’ sesini duyamadım. Onun için ağlıyorum.” buyurdu.

Eyyüb (as) güzel huylu, cömert ve çok merhametliydi. Fakirlere, misafirlere, yetimlere çok yardım ederdi. Bedenine, malına ve evladına gelen musibetlere sabredip ilahi takdire rıza gösterirdi. Bundan dolayı insanlık tarihinde, “Eyyüb (as) sabrı gibi” darbimeseliyle anıldı. Allah, onun bu güzel vasıfları

⁹ Sad, 38/42.

sebebiyle Kur'an-ı Kerimde övgülerde bulunarak şöyle buyurdu: “Biz onu (belalara) hakikaten sabırlı bulduk. O ne güzel kuldu. Şüphe yok ki o tamamen Allah'a dönen (bir zat) idi.”¹⁰

Eyyüb (as) ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerimin Enam, Nisa, Sad ve Enbiya surelerinde bilgi verilmiştir.

Sabır zor koşullar altında cesaret ve metanetini yitirmeme duygusudur. Sabırlı insan uzun süreli gecikmelere ve tahriklere rağmen öfkeye kapılmaz, moralini bozmadan yoluna devam eder veya beklemesini sürdürür.

Sabrın zıddı olan öfke, istenmeyen durum ve yaşananlara karşı vücudun doğal şekilde gösterdiği bir duygudur. Öfke, kontrol edilmediği zaman kişiye zarar veren tepkisel bir duygudur. Öfkenin kontrol edilmediği durumlarda insanlar birçok sorun ile karşı karşıya kalırlar. İş ortamında kontrolden çıkan bir öfke kişinin işini kaybetmesine, evlilik hayatında sürekli kontrolsüz öfkeyle davranan kişilerde de evliliğin sona ermesine neden olabilir. Birçok araştırma göstermiştir ki, öfke bastırılarak sağlıklı bir şekilde ifade edilemediğinde birçok sağlık sorunlarına sebep olmaktadır. Öfkenin bastırılmaması ve görmezden gelinmesi mutsuzluk, suçluluk, depresyon gibi psikolojik sorunlara da neden olmaktadır. Öfke kalp krizini 5 kat, beyin kanaması riskini 3 kat arttırmaktadır.¹¹

Öfke, insanın nefisine hâkim olamamasının sonucu olarak ortaya çıkar. Nefislerine hâkim olamayanların sonu maddi ve manevi hüsrandır. O halde insanlar, işlerini öfke ile değil; özenle, sabır ve yumuşaklıkla halletmelidirler. İnsan, öfke anında doğru düşünemez ve normal davranışlarda bulunamaz. Öfkeli olarak yapılan işlerin pişmanlıkla sonuçlanması nedeniyle atalarımız, "Öfke ile kalkan zararlar oturur" demişlerdir.

Hapishanelerde bir anlık öfke ile cinayet işleyenlere sık sık rastlanır. Öfke evde, okulda ve iş yerlerinde huzursuzluklara ve rahatsızlıklara sebep olmaktadır. Oysa birkaç dakika sabır edebilselerdi, hayat hem kendileri için hem de zarar verdikleri insanlar için çok daha huzurlu ve hayırlı olacaktı. İnsan, iradesini kullanarak öfkesini yenmeye, kendisini öfkeliendirenleri bağışlamaya çalışmalıdır. Allah (cc), takva sahibi Müslümanların özelliklerini zikrederken, onların öfkelerini yuttuklarını, öfkeliendiği kişileri affettiklerini belirtmektedir:

*“Onlar ki hem bolluk hem de darlık zamanında [Allah yolunda] harcarlar, öfkelerini kontrol altında tutarlar ve insanları affederler, çünkü Allah iyilik yapanları sever.”*¹²

2.1. Acelecilik

Aceleciliğin büyük sorunlara sebep olabileceği “acele işe şeytan karışır” atasözü ile dile getirilmiştir. Şüphesiz atasözlerimiz tarihin derinliklerine uzanan tecrübeler sonucu dilden dile dolaşan ve anonimleşen sözlerdir. Sabırsızlığın aceleciliğe yol açtığı ve iyi düşünmeden verilmiş yanlış kararlara neden olduğuna ilişkin pek çok örnek bulunmaktadır. Bazen ustası olmadığımız hizmetleri veya görevleri yerine getirirken bir an önce sonuç almak için olağanüstü çaba sarf ederiz. Hâlbuki acele etmek hizmetin ifası için bir anlam ifade etmez. Bilakis acele yapılan iş başarılmaz, sakarlık olur, sonuç almayı geciktirir.

Acelecilik bir nevi zorlamadır. Zorlama, bir yandan iş yapılacak nesneye, çevremizdeki kişilere ama en çok da kendimize zarar vermemize yol açar. Özellikle bizim acelemiz dışında, çevreden kaynaklanan zaman sıkışıklıklarında acelecilik büyük bir basınca dönüşür. Basınç ve stres insan psikolojisini sarsar. Aceleciliğin alışkanlık haline gelmesi panik bozukluğuna hatta panik atağa neden olabilir. Ayrıca acelecilik, psikolojimizin bozulmasına ve bazı bedensel hastalıklara (tiroit bezinin aşırı çalışması, kan şekeri düşüklükleri, enfeksiyon hastalıkları, kansızlık vb.) davetiye çıkarır.

2.2. Kur'an-ı Kerim'de Sabırlı Olmak

İslam âlimleri sabrın iki boyutuna dikkat çeker. Birisi insana ağır gelen elemlere katlanarak sonucunda güzelliklere ulaşmak, diğeri de helal dairesi dışında lezzet ve şehvet veren şeylerden uzak durarak bunların kötü sonuçlarından korunmaktır. Bunlardan birisi sabrın olumlu kazanımı olan boyutu diğeri de olumsuzdan sakındıran boyutudur. Birincisi acı ilaçlarla tedavi olmaya ikincisi de zehirli tatlılardan sakınmaya benzer.¹³

İbrahim suresinin 21.ayetinde, bu iki niteliğin birbirlerinin zıttı olarak kullanıldığını görmekteyiz. Kıyamet günü cehenneme giren kâfirlerin söylediği sözler bu gerçeğe işaret etmektedir:

"Şimdi yakınsak da (cezi'na) sabretsek de (saberna) fark etmez; bizim için kaçacak hiç bir yer yok."

Kur'an-ı Kerim'de sabredenler şöyle övülür;

¹⁰ Sad, 38/44.

¹¹ <https://www.medikalakademi.com.tr/ofke-nedir-ofke-kontrolunu-nasil-yapilir/> (Erişim: 22.03.2018; Saat 23:52).

¹² Al-i İmran, 3/134.

¹³ Kılıç, age., s.72.

“Ant olsun ki sizi biraz korku, açlık, mallardan canlardan ve ürünlerden eksiltme yoluyla imtihan edeceğiz. Bütün bunları sabredenlere müjdele, Onlar bir felaketle karşılaştıklarında “Biz Allah içiniz yine O’na döneceğiz derler.”¹⁴

İnsan aceleci olarak yaratılmış her arzusunun hemen gerçekleşmesini ister. Yüce Allah ise Kur’an-ı Kerim’de insanlardan sabırlı olmasını istemiştir. Tüm Peygamberler tebliğ görevlerini sabırla yürütmüşlerdir. Onların sabrı da bizlere örnek olarak gösterilmiştir:

“Rabbin için sabret”,¹⁵

“Allah’a ve Resulüne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin aksi halde içinize korku düşer de kudret ve devletiniz elden gider. Sabredin muhakkak Allah sabredenlerle beraberdir.”¹⁶

Ayrıca sabır, müminlere maddi ve manevi olarak kuvvet kazandıran bir güzel ahlak özelliğidir. Enfal suresi 65. ayeti sabırlı olmanın iman edenlere kazandırdığı gücü açıkça göstermektedir:

“.....Eğer içinizde sabreden yirmi kişi bulunursa, iki yüz (kişiyi) mağlup edebilirler. Ve eğer içinizden yüz (sabırlı kişi) bulunursa, kâfirlerden binini yener.”

Kur’an-ı Kerim’e göre mağlubiyet ve ziyandan kurtulabilmenin dört şartından biri de sabırdır.

“İman edenler, güzel iş ve eylemlerde bulunanlar, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler kurtulabilirler.”¹⁷

“Öyleyse (ey Resulüm), üstün azim sahibi o resuller nasıl sabretmişlerse sen de öyle sabret ve o inkârcılar hakkında hemen hükmün verilmesini bekleme. Onlar, kendisiyle tehdit edildikleri azabı görünce, sanki dünyada gündüz çok kısa bir süre kalmış gibi hissedeceklerdir. Kendilerine gerekli tebliğ yapılmıştır. Yoksa inanç ve davranışta yoldan çıkmış topluluktan başkası mı helâk edilir?”¹⁸

Kur’an’ın ayetlerini ve emirlerini kendisine ilke edinen Peygamberimiz yaşamında pek çok zorlukla karşılaşmış ve bunların üstesinden gelmiştir. O yetim olarak dünyaya gelmiş, daha altı yaşında annesini kaybetmiş öksüz kalmıştır. Sekiz yaşına geldiğinde dedesini de kaybetmiş, amcası Ebu Talip’in yanında büyümüştür. Evlendikten sonra da çeşitli sıkıntılarla karşılaşmış, kızı Fatıma hariç bütün çocukları Hz Muhammed’den önce ölmüştür. O bütün bunlar karşısında asla ümitsizliğe ve karamsarlığa kapılmamış, sıkıntılara sabırla karşı koymuştur. Peygamberlik görevini ifa ederken de birçok güçlükle karşılaşmış, eziyet, hakaret, iftira, zulüm, baskı görmüş bunlara rağmen yine de sabırlı olmuş direncini yitirmemiş sabır konusunda bizlere en güzel örnek olmuştur.

2.3. Sünnet ve Hadis’te Sabırlı Olmak

İslam Peygamberi her konuda olduğu gibi sabır konusunda da Müslümanlara örnek olmuştur. Medineli Müslümanlardan bir kısmı Hz. Peygamber (sav)’den bir şeyler istediler. O da verdi. Sonra yine istediler. Allah’ın Resulü, elindekiler bitinceye kadar verdi. Verebileceği şeyler tükenince onlara şöyle hitap etti:

“Yanımda bir şeyler olsaydı, onları sizden esirgemez, verirdim. Kim dilenmekten çekinir, iffetli davranırsa, Allah onun iffetini arttırır. Kim tok gözlü olmak isterse, Allah onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye gayret ederse, Allah ona sabır verir. Hiç bir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve büyük bir lütufta bulunulmamıştır.”¹⁹

Hız. Peygamber (sav), “sabırlı olmayı güçlü bir güreş şampiyonu değil, öfkelenmediği zaman nefesine hâkim olup öfkesini yenebilen kimse”²⁰ olarak nitelemiştir.

2.4. Ehl-i Kitab’a Göre Sabırlı Olmak

Kitab-ı Mukaddes, Yahudilerin kutsal kitabı olan Ahd-i Atik (Zebur-Tevrat) ve Hıristiyanların kutsal kitabı olan Ahd-i Cedid (İncil)’den oluşmaktadır. Sabır değeri ile ilgili olarak her iki bölümde de pek çok ayet bulunmaktadır. Sabır değeri bazen yiğitlikten üstün bir özellik bazen de Tanrı’nın ismi veya sıfatı olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Sabırlı kişi yiğitten üstündür.”²¹

“Senin işlerin ve emeğini sabrını ve kötülere dayanmadığını bilirim.....ve sabır vardır. Ve benim ismim uğruna dayandın ve yorulmadın.”²²

¹⁴ Bakara 2/155-156.

¹⁵ Müddessir 74/7.

¹⁶ Enfal 8/46.

¹⁷ Asr 103/1-3.

¹⁸ Ahkaf 46/35.

¹⁹ Buhârî, Zekât 50, Rikak 20; Müslim, Zekât 124.

²⁰ Buhârî, Edeb 102; Müslim, Birr 106-108.

²¹ Süleyman’ın Meselleri 16/32.

²² Vahiy 2/2-4.

Sabır imanlıyı olgunluğa eriştiren önemli bir kavramdır; Allah'ın hoşnut olduğu, olmasını istediği, Allah'a olan iman ve itaatın bir göstergesi olarak kabul ettiği bir davranıştır. Sabır, yalnız imanın hizmetinde değil aynı zamanda imanın gelişiminde de büyük öneme sahiptir. Dua ve sabır adeta bir arada ve ayrılmaz ikili olarak imanlının hizmetindedir. Sabırla çok ama çok engeller aşılacaktır.²³

“Rabbin kulu kavgacı olmamalı, tersine herkese karşı sevecen ve öğretmeye yetenekli olmalı haksızlıklara sabırla dayanmalı.”²⁴

“.....Tahammülle, sevgiyle birbirinize sabrederek”²⁵

“.....Zayıflara destek olun, bütün insanlara karşı sabırlı davranın.”²⁶

Kitab-ı Mukaddes'te geçmiş peygamberlerin hayatlarının sabır örneği olarak alınması gerektiği vurgulanmaktadır:

“Ey kardeşler, Rabbin ismiyle söylemiş olan peygamberleri meşakkat ve sabır örneği olarak alın. İşte mutlu deniz. Eyyüb'ün sabrını işittiniz ve Rabbin takdir ettiği akıbeti gördünüz. Çünkü Rab çok acır ve merhamet eder.”²⁷

2.5. Milli Eğitimde Sabır Değerinin Öğretimi

Değerler eğitiminin informal ve formal eğitimde genel olarak önemli bir yerinin olduğu söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin milli eğitim sisteminde de değerler eğitiminin cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak bütün okullarda milli değerler başta olmak üzere kültürel, sosyal, ailevi ve evrensel değerlerin kazandırılmasına çalışıldığı söylenebilir. Bu durum milli eğitim temel yasası, öğretim programlarındaki içerik, öğretmen yetiştirme programları ve okutulan ders kitaplarından kanıtlanabilir.²⁸ Ortaokulda verilen derslerde özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi, sosyal bilgiler, inkılâp tarihi derslerinde birçok değer kazandırılması planlanmıştır. Bu değerlerden birisi de sabırdır. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, 4- 8. Sınıf Öğretim Programlarında sabır değeri yer almıştır.²⁹ Ayrıca değerler eğitiminin birçok dersin içeriğinde disiplinler arası bir yaklaşım olarak ders kitaplarına ve metinlere yansıdığı görülmüştür.³⁰ Bu durumda öğrencilerin değerleri nasıl öğrendiği ve değerlere karşı nasıl bir tutum geliştirdikleri merak edilen bir konudur. Bir tutum olarak değerlendirildiğinde değerlerin kazandırılması ve değerlerle yaşamın sürdürülmesi konusunu ölçmek karmaşık ve zor bir süreçtir. Bu nedenle araştırmaya konu olan sabır değerinin, öğrenciler tarafından nasıl algılandığı ve bu değeri nasıl ifade edecekleri konusunda bir araştırma yapılmış ve kendilerini dolaysız olarak ve herhangi bir dış müdahale olmadan ifade edebilme yolları aranmıştır.

3. Araştırmanın amacı

Araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerinin sabır değeri ile ilgili algılarını resimlerle değerlendirmektir. Bu amaçla araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1-Öğrenciler sabır değerini resimlere nasıl yansıtmışlardır?
- 2-Öğrencilerin sabır değeri ile ilgili ifadelerindeki benzerlik ve farklıklar nelerdir?
- 3-Öğrencilerin sabır değeri ile ilgili resimleri hangi kategoriler altında birleştirilebilir?

4.Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma kategorisinde yer alan sanat temelli araştırma desenine göre gerçekleştirilmiştir. Sanat temelli araştırma kısaca şöyle tanımlanabilir: İnsan eylem ve deneyimlerini anlamak ve keşfetmek amacıyla yapılan araştırmalarda sanatın herhangi bir dalının kullanılmasıdır.³¹ Birçok alanda kullanılan bu araştırma deseni, sanatı bir yöntem ve bir analiz şekli olarak kullanmaktadır.³² Bu yöntem doğrultusunda öğrencilerden, sabır değerini, resimlerle nasıl ifade edebilecekleri sorulmuştur. Öğrencilerin çizdiği resimler, görsel sanatlar öğretmeni danışmanlığında incelenmiş ve resimler betimlenerek kategorilere ayrılmıştır. Öğrencilerin resimlerini nasıl çizecekleri ile

²³ www.hiristiyan.net/vaazlar/Ant.incil Kilisesi/çöl düşüncüleri.

²⁴ Timoteosa II. Mektup 2/24.

²⁵ Efes. Mek. 4/2.

²⁶ Selaniklilere.I. Mek. 5/14.

²⁷ Yakub 5/10-11.

²⁸ Yapılan 18. milli eğitim şurasında (<https://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-surulari/dosya/12> Erişim tarihi: 24.04.2018), Talim ve Terbiye Kurulunun hazırladığı öğretim programlarında (http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx_24.04.2018) ve ders kitaplarında değer öğretimi ile ilgili bölümler ve ibareler mevcuttur.

²⁹ Öğretim programlarındaki değerler için ayrıntılı bilgi için bkz. <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> erişim tarihi 30.01.2018.

³⁰ Demir-İşcan, Kenan-Canay Demirhan, *Hayat Bilgisi Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi*, 1. Ulusal İlköğretim Kongresi. Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü. Ankara, 15-17 Kasım 2007; Çekin, Abdulkadir, *Değer Açısından İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Kazanımları: Bir İçerik Analizi*, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C. 12, Sayı:2.

³¹ Maggi Savin-Baden and Katherine Wimpenny, *A Practical Guide to Arts-related Research*, Sense Publishers, 2014:1

³² Daha fazla bilgi için bkz: Huss, E., & Cwikel, J. (2005). *Researching creations: Applying arts-based research to Bedouin women's drawings*. International Journal of Qualitative Methods, 4 (4), 1-16.

ilgili herhangi bir yönlendirme yapılmamış ayrıca resimlerin teknik ve estetik yönden iyi olma zorunluluğunun olmadığı ifade edilmiştir. Burada resim çizme yeteneği olmayan öğrencilerin kaygılarını azaltma ve kendilerini resim ile ifade etme girişimi desteklenmiştir.

4.1. Katılımcılar

Araştırmanın evreni Batman ilindeki ortaokul öğrencileridir. Araştırmanın örnekleme ise amaçlı örnekleme türüne göre gerçekleştirilmiştir. Bu tür örnekleme türünde araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda, araştırmanın da amacını dikkate alarak belirler.³³ Batman il merkezindeki okulların öğrenci profili, sosyo-ekonomik çevre ve diğer değişkenler dikkate alınarak söz konusu araştırma Batman il merkezinde bulunan Belde, Cengiz Topel, Yunus Emre ve Mehmet Akif İnan Ortaokulunda gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmaya toplamda 407 öğrenci katılmıştır. Bu amaçla 6, 7 ve 8. Öğrencilerine sabır değerini resimlerle ifade etmeleri istenmiştir. Araştırmaya 6. Sınıf öğrencilerinden toplam 99 kişi katılmıştır. Bu öğrencilerden 44’ü (% 49) kız, 45’i erkek (%51) öğrencilerden oluşmaktadır. Toplamda katılan 7. sınıf öğrencisi 141 iken bu öğrencilerden 71’ kız (%51) 70’i erkek (% 49) öğrencilerden oluşmaktadır. 8. Öğrencilerinden 167 kişi bu araştırmaya katılmıştır. Bu öğrencilerden 82’ si kız (%49), 85’i (% 51) ise erkek öğrencidir.

4.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Öğrencilere verilen bir kâğıdın üzerinde yazılı olan sabır değerinin neyi çağrıştırdığını, bu değeri hangi nesne veya sembollerle ifade edebilecekleri ve sabır değerinin kendilerinde uyandırdığı duygu ve düşünceleri resimlerle ifade etmeleri istenmiştir. Öğrencilerin bu resimlerinin bir araştırma için kullanılacağı ve isim ve kimlikleri ile ilgili bilgileri yazmamaları istenmiştir. Öğrencilerin resimleri tamamlamasının ardından ön yüzü kapalı şekilde masaya bırakmaları istenmiştir. Resimler, görsel sanatlar öğretmeninden yardım alınarak betimlenmiş ve resimler cümlelere dönüştürülerek kayıt altına alınmıştır. Resimlerde kullanılan sembol ve şekillerin anlamlandırılması ve betimlenmesinde ayrıca bir ressamdan yardım alınmıştır.

5. Bulgular

6. sınıfta öğrenim gören 99 öğrencinin sabır değeri ile ilgili resimleri analiz edilmiş ve resimler kategorilere ayrılmıştır. Yapılan incelemede öğrencilerin çizdiği resimler 20 kategoriye ayrılmıştır. Kategoriler grafik 1 ile ortaya konulmuştur:

Grafik 1: 6. sınıf öğrencilerinin sabır değeri ile ilgili resimlerinin analizi sonucunda ortaya çıkan kategoriler:

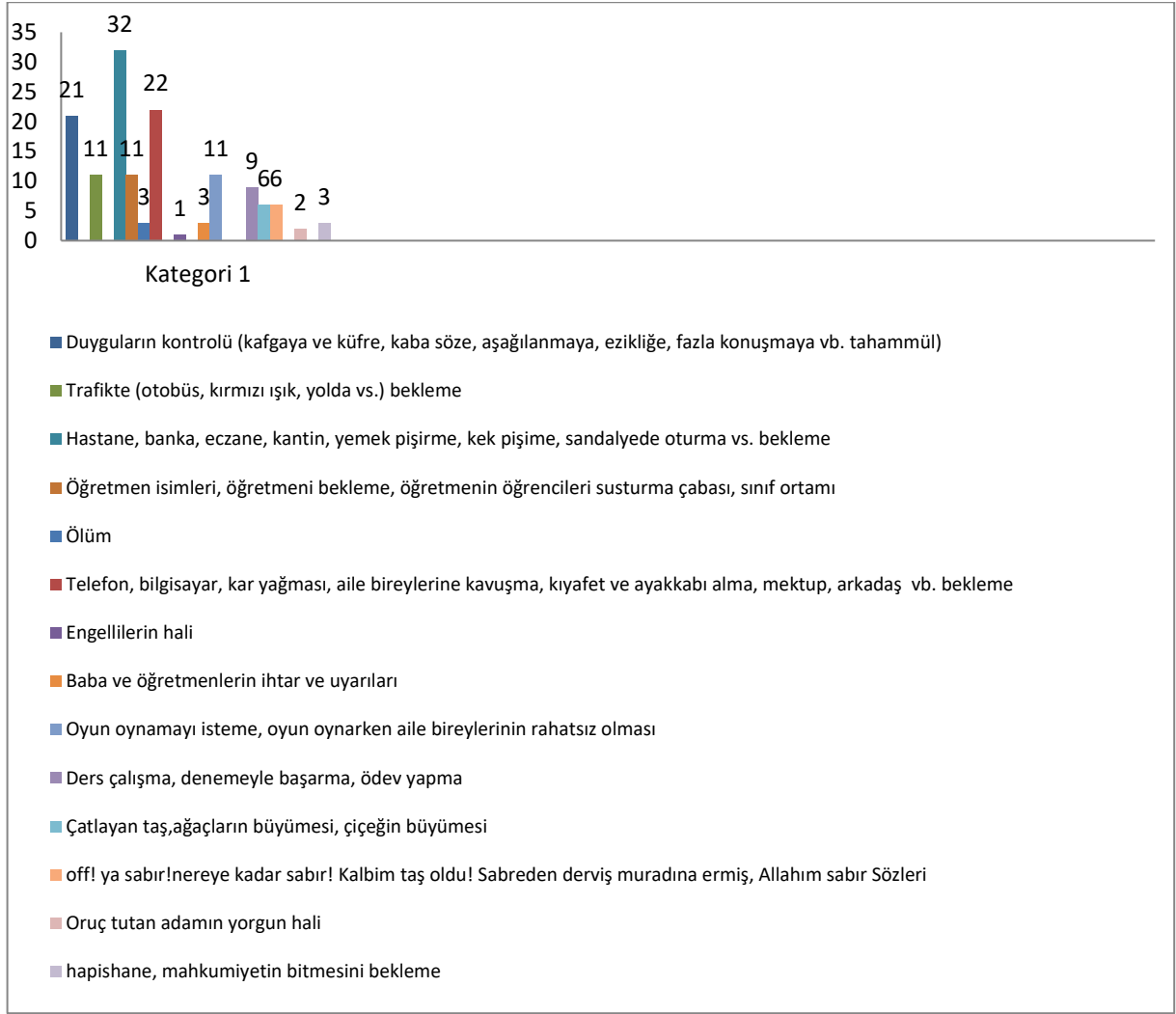
³³ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Pegem Akademi yay. Ankara 2009:98.

Grafik 1'e göre 6. sınıf öğrencileri sabır değerini en çok duyguların kontrolü kategorisi ile ifade etmişlerdir. Bu kategoride 20 öğrenci kavga, küfür, aşağılanma, eziklik, fazla konuşma vb. gibi durumlara karşı tahammül etmenin sabır olduğunu ifade etmiştir. En az kategorinin de içki içene karşı sabredilmesi gerektiğini (1 öğrenci), arkadaşlarla küskünlüğe karşı sabır edilmesi (1 öğrenci) harçlık alamamaya sabredilmesi gerektiğini (1 öğrenci) ifade etmiştir. Ayrıca bir öğrenci baba ve öğretmenlerin ihtar ve uyarılarını sabır ile ifade etmiştir. Ortaya çıkan 20 kategori genel olarak incelendiğinde, öğrencilerin sabır değerini gerçek yaşamda karşılaştığı durumlar, sabır değerini ifade eden deyim ve sözler, Hz. Eyyüb ve oruç gibi dini ibadet ve şahsiyetler ve okul ortamı ile ifade etmeye çalışmışlardır.

7. sınıfta öğrenim gören 141 öğrencinin sabır değeri ile ilgili resimleri incelendikten sonra 14 kategoriye ayrılmıştır. Grafik 2'de bu kategori belirtilmiştir:

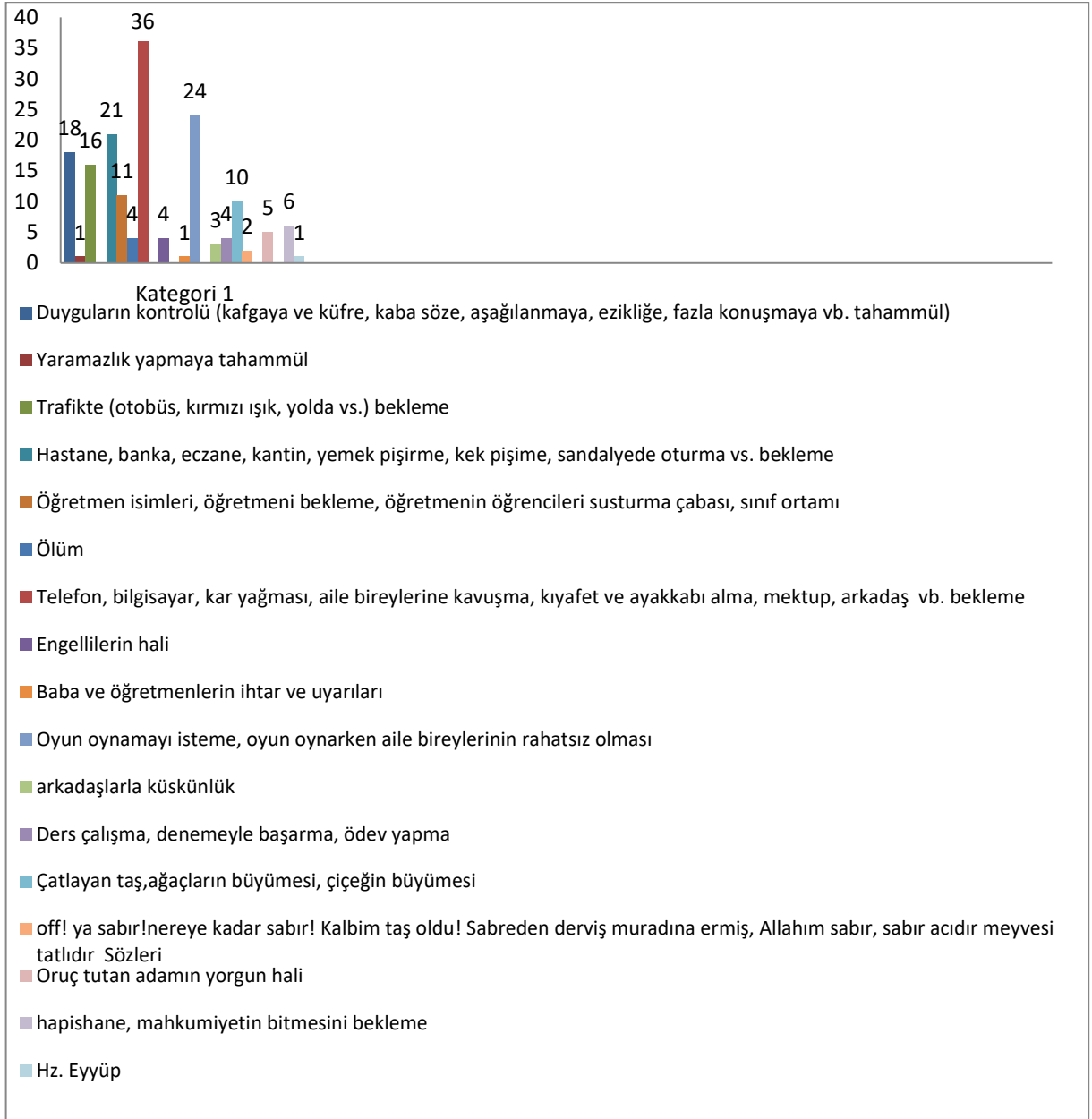
Grafik 2: 7. sınıf öğrencilerinin sabır değeri ile ilgili resimlerinin analizi sonucunda ortaya çıkan kategoriler:

Grafik 2' ye göre 7. sınıf öğrencileri sabır değerini en çok (32 öğrenci) bekleme ile ifade etmiştir. Bu bekleme hastane, banka, eczane, kantin, yemeğin pişmesini bekleme, kek pişirme, sandalyede oturma vb. gibi durumlarla belirtilmiştir. Sabır değerinin en az ifade edildiği kategoriler şunlardır: Engellilerin hali (1 öğrenci) ve oruç tutan kimselerin yorgun hali (2 öğrenci) ile sabır değeri açıklanmıştır.

8. sınıfta öğrenim gören 167 öğrencinin sabır değeri ile ilgili resimleri incelendikten sonra 17 kategoriye ayrılmıştır. Grafik 3'te bu kategoriler belirtilmiştir.

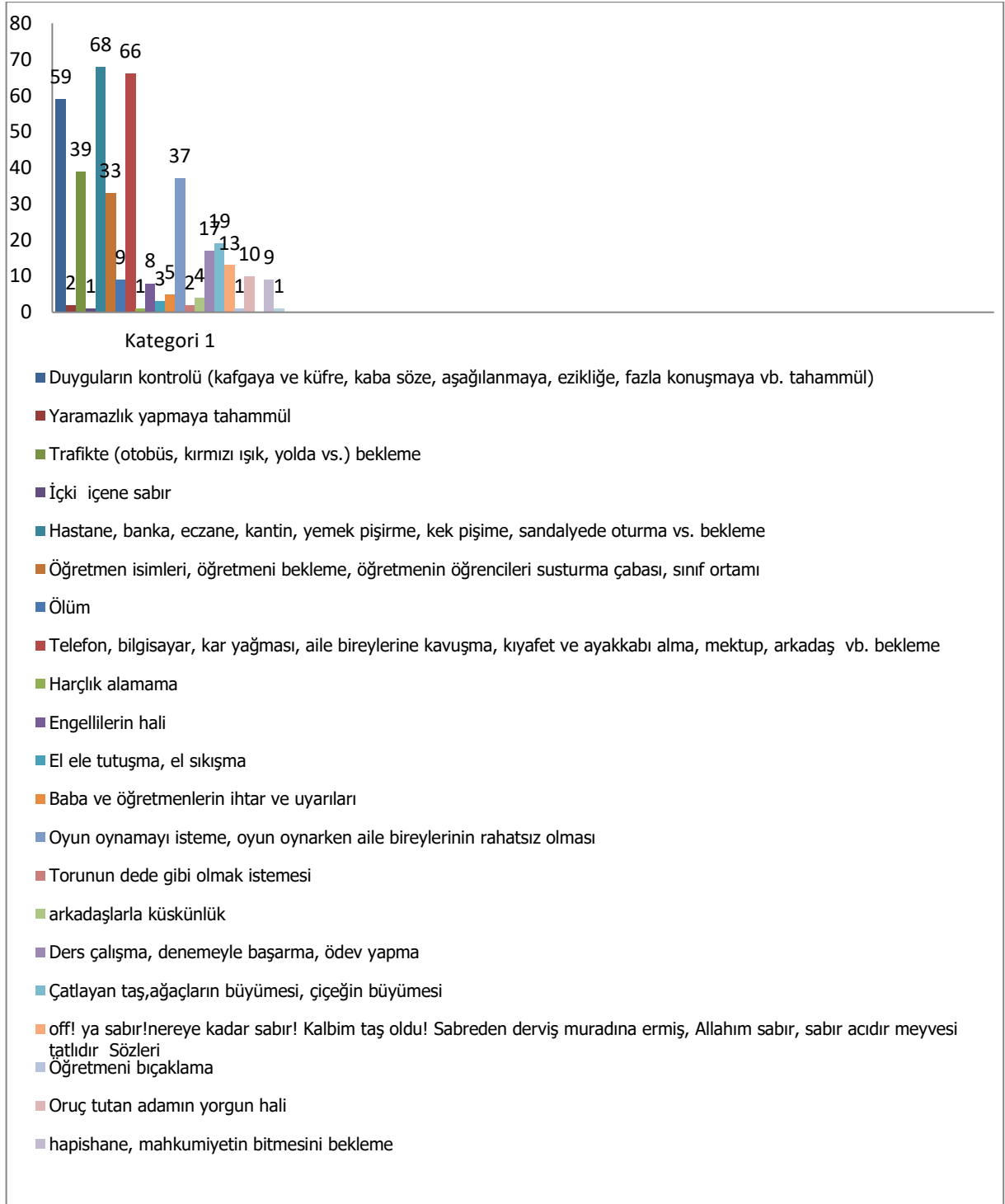
Grafik 3: 8. sınıf öğrencilerinin sabır değeri ile ilgili resimlerinin analizi sonucunda ortaya çıkan kategoriler:

Grafik 3' e göre 8. sınıf öğrencileri sabır değerini en çok (32 öğrenci) bekleme ile ifade etmiştir. Bu bekleyişler telefon, bilgisayar, kar yağması, aile bireylerine kavuşma, kıyafet ve ayakkabı almayı bekleme, mektup bekleme, arkadaşını gelmesini bekleme gibi bekleyişlerle ifade etmiştir. Sabır değerinin en az ifade edildiği kategoriler şunlardır: Baba ve öğretmenlerin ihtar ve uyarıları (1 öğrenci) Hz. Eyyüp (1 öğrenci) ile sabır değeri açıklanmıştır.

Araştırmaya katılan bütün öğrencilerin resimlerine dayalı olarak geliştirilen tüm kategoriler tek bir grafik 4'de gösterilmiştir.

Grafik 4: Araştırmaya katılan bütün öğrencilerin sabır değeri ile ilgili resimlerinin analizi sonucunda ortaya çıkan kategoriler:

Grafik 4' e göre sabır değerini araştırmaya katılan 407 öğrenciden 68'i bekleme ile ifade etmiştir. Bu bekleyişler telefon, bilgisayar, kar yağması, aile bireylerine kavuşma, kıyafet ve ayakkabı almayı bekleme, mektup bekleme ve arkadaşın gelmesini beklemedir. Öğrencilerin 68'i sabır değerini hastane, banka, eczane, kantin, yemeğin pişmesini bekleme, kek pişirme, sandalyede oturma vb. gibi bekleme durumlarıyla belirtmiştir. Öğrencilerin 59'u duyguların kontrolü kategorisi ile ifade etmişlerdir. Bu kategoride kavga, küfür, aşağılanma, eziklik, fazla konuşma vb. gibi durumlara karşı tahammül etmenin sabır olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin 33'ü sabır değerini okul ve çevresiyle ifade etmiştir. Bu çerçevede öğretmeni beklemesi öğretmenlerin öğrencileri susturma çabası ve sınıf ortamı ile sabır değeri ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan bütün öğrencilerin resimleri incelendiğinde yaramazlık yapmaya tahammül (2 öğrenci), içki içene sabır (1 öğrenci), harçlık alamama (1 öğrenci), Hz. Eyyüb (1 öğrenci), öğretmeni bıçaklama (1 öğrenci), en az ifade edilen kategoriler olmuştur. Ortaya çıkan 21 kategori genel olarak incelendiğinde, öğrencilerin sabır değerini gerçek yaşamda karşılaştığı durumlar, sabır değerini ifade eden deyim ve sözler, Hz. Eyyüb ve oruç gibi dini ibadet ve şahsiyetler ve okul ortamı ile ifade etmeye çalışmışlardır.

6. Sonuç

Araştırmaya katılan 407 öğrencinin çizmiş olduğu resimlerin 21 kategorisi genel olarak gerçek yaşamda karşılaşılan günlük olaylardan, somut eylemlerden, okul ortamı ve dini olgulardan oluşmuştur. Bu durum sabır değerinin öğretiminde ve öğrenilmesinde olay ve durumların etkili olduğunu

göstermektedir. Öğrencilerin yaş ortalamaları da dikkate alındığında değer öğretiminde örnek olayların, günlük yaşamla ilişkilendirilecek etkinliklerin belleklerinde kalıcı iz bıraktığı belirlenmiştir.

Dini figürlerin ve motiflerin resimlerde yoğun bir biçimde yer aldığı gözlenmiştir. Elde edilen bulguların ışığında, Mualla Selçuk'un³⁴ da ifade ettiği gibi çocukların eğitiminde dini motiflerin önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Bu bağlamda öğrenci resimlerinin değerlendirilmesi sonucu özellikle dini hikâyelerde yer alan peygamberlerin hayatlarının, bazı ibadet türlerinin ve dini olguların değer öğretimini daha etkili hale getirebileceği düşünülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığının yurt genelinde yürütmekte olduğu 'değerler eğitimi' çalışmalarının bu verilerden yararlanabileceği varsayılmaktadır. Değerler eğitimi kapsamında bulunan adalet, sevgi, saygı, hoşgörü, iyilik vb. değerlerin kazandırılması konusunda bu çalışmada uygulanan yöntem ve benzerleriyle öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri ölçülebilecek ve yapılacak çalışmalara yön verilebilecektir. Bu yöntemin özellikle okul psikolojik danışmanlarının işini kolaylaştıracağı, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını belirlemede yardımcı olabileceği kanaatine varılmıştır. Kişilik gelişimin kritik evresi olan ergenlik dönemi öğrencileri için de strese karşı sabır değerinin kazandırılması amacıyla bu çalışmada yer alan 'resim ile değerlendirme' yapılabileceği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Balçı, Ali, *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Pegem Akademi yayınları, Ankara 2009.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, *el-Camiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Çekin, Abdulkadir, *Değer Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kazanımları: Bir İçerik Analizi*, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C. 12, Sayı:2.
- Demir-İşcan, Kenan-Canay Demirhan, *Hayat Bilgisi Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi*, 1. Ulusal İlköğretim Kongresi. Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü. Ankara, 15-17 Kasım 2007.
- Demir-Acar, Ö-M., *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi yayınları, Ankara 2002.
- Dudley, K. C. (2003), *Empirical development of a scale of patience*, Dissertation Abstracts International, 54 (8), 4332.
- Eliüşük-Arslan, Ayşe-Coşkun, *Sabır Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışmaları*, Değerler Eğitim Dergisi, c. 14, No. 31, 67-86, Haziran 2016.
- Huss, E., & Cwikel, J. (2005). *Researching creations: Applying arts-based research to Bedouin women's drawings*. International Journal of Qualitative Methods, 4 (4), 1-16.
- Kılıç, Recep, *Ahlâkın Dini Temeli*, TDV Yayınları, Ankara 1996.
- Kitab-ı Mukaddes, Boyacıyan Agop Matbaası, İstanbul 1881.
- Kur'an-ı Kerim.
- Kuş, D. (2000). *İlköğretim Programlarının, Örtük Programın ve Okul Dışı Etmenlerin Değerleri Kazandırmada Etkililiğinin 8. Sınıf İlköğretim Öğrencilerinin ve Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Maggi Savin-Baden and Katherine Wimpenny (2014). *A Practical Guide to Arts-related Research*, Sense Publishers.
- Mehrabian, A. (1999). *Manual for the Revised Achieving Tendency (MACH) and Disciplined Goal Orientation (CGO) Scales*. Monterey, California: Alta Mesa.
- Müslim, İbnu'l-Haccac, *Sünenü Müslim*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- Selçuk, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991.
- TDK Sözlüğü, Sabır maddesi.
- <https://www.medikalakademi.com.tr/ofke-nedir-ofke-kontrolu-nasil-yapilir/> (Erişim: 22.03.2018; Saat 23:52).
- <https://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12> Erişim tarihi: 24.04.2018).
- <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> erişim tarihi 30.01.2018
- <https://www.medikalakademi.com.tr/ofke-nedir-ofke-kontrolu-nasil-yapilir/> (Erişim: 22.03.2018; Saat 23:52)
- www.hiristiyani.net/vaazlar/Ant.incil Kilisesi/çöl düşüncüleri.

³⁴ Selçuk Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991.